

**РЭХА ЗАБЫТАЙ МОВЫ:
НОРНСКАЯ БАЛАДА «ХІЛЬДЗІНА»
Ў БЕЛАРУСКІМ ПЕРАКЛАДЗЕ**

Норн — самая загадкавая з усіх скандынаўскіх моў, пісьмовых помнікаў на якой амаль не захавалася. Яна мела распаўсюджанне на Аркнейскіх і Шэтландскіх выспах і ўжо ў XVIII стагоддзі праз дамінаванне англійскай пачала імкліва знікаць з актыўнага ўжытку.

З'яўленне носьбітаў гэтай мовы (дарэчы, вельмі блізкай да старажытнаісландскай і фарэрскай) ля берагоў Шатландыі звязана з актыўным перасяленнем нарвежцаў на гэтыя тэрыторыі ў IX стагоддзі. Але пачынаючы з XV стагоддзя колькасць людзей, якія размаўлялі на норн, паступова змяншалася. Годам, калі норн знікла канчаткова, лічыцца 1850 — тады памёр Уолтэр Сазэрлэнд, апошні чалавек, які мог хоць нешта сказаць на гэтай мове.

У той жа час, дзякуючы энтузіястам, некалькі тэкстаў на мове норн усё ж захавалася. Так, у 1774 годзе шатландзец Джордж Лоў запісаў, акрамя некалькіх малітваў, тэкст балады «Хільдзіна» — самага вялікага твора на норн, што дайшоў да нашага часу. Трэба адзначыць, што Лоў не ведаў мовы і запісваў тэкст на слых ад старога фермера Уільяма Хэнры, які і сам мог перакласці на англійскую далёка не ўсе радкі. У 1900 годзе нарвежскі дыялектолаг Марыус Хэгстад зрабіў спробу ўзнавіць арыгінал, грунтоуючыся на запісах Джорджа Лоў.

Імя галоўнай гераіні балады Хільдзіна этымалагічна паходзіць ад старажытнаскандынаўскага кораня hildir (бітва, сеча; адсюль жа мужчынскае і жаночае імёны Хільдзір і Хільда) — гэта вельмі добра перадае характар дзяўчыны. Што да тэксту балады, ён даволі фрагментарны, заўважна, што некаторыя часткі страчаныя. Каб не заблытацца ў сюжэце, у некаторых момантах курсівам давалася дадаць свайго кшталту «паясненні», якія адсутнічаюць у арыгінале. Для працы выкарыстоўваліся тэксты на норн у рэдакцыі Джорджа Лоў і Марыуса Хэгстада, а таксама пераклад на старажытнаісландскую Уільяма Барлі Локвуда.

Наогул, гэтая публікацыя — першы прыклад перакладу з мовы норн на беларускую. І ў цэлым, беларуская мова — другая з сучасных (акрамя англійскай), на якой загучаў поўны тэкст «Хільдзіны».

Яўген ПАПАКУЛЬ

ХІЛЬДЗІНА

Аднойчы жыў ярл на Аркнеях.
 Ён з родзічам раіцца стаў,
 Бо Хільдзіну з замка шклянога
 У конунга скрасці жадаў.

«У гэтым, мой ярл, анічога
 Не бачу ганебнага я.
 Пакуль гэты свет не загіне —
 Не згіне і слава твая».

А конунг вярнуўся з паходу
 І ў замак уладна ўвайшоў,
 Там мачыха толькі стаяла,
 Дачкі ж ён ужо не знайшоў.

«Клянуся, нідзе ярл не зможа
 Схавацца ад гневу майго.
 На самай высокай галіне
 Я сёння ж павешу яго.

Калі ж ён, ратуі святы Маўніс,
 Паспеў да Аркнеяў даплыць —
 І там я яго адшукаю,
 Не дам у спакоі пажыць».

А жонцы адвесіў ён поўху,
 Сябе не стрымаўшы ў руках.
 І слёзы тады ў каралевы
 Пабеглі па белых шчаках.

Тым часам ярл Аркнейскі прыходзіць да Хільдзіны

Наблізіўся ярл да дзяўчыны,
 Паглядзіў пяшчотна яе:
 «Скажы, ці сумуеш па бацьку?
 Шкадуеш, што скраў я цябе?»

«Ды хай бы мой бацька загінуў,
 А лепей — з усёю сям'ёй,
 Тады ўжо Аркнеямі шчасна
 Мы правілі б разам з табой.

І ўсё ж на ўзбярэжжа да бацькі
Я раю з вітаннем схадзіць,
Бо выкупам шчодрым, магчыма,
Ты зможаш яму дагадзіць».

***Ярл Аркнейскі
прыходзіць да конунга***

На ярла зірнуў конунг люта:
«Ну што, новаспечаны зяць,
Цікава, які ж гэта выкуп
Ты мне за дачку зможаш даць?»

«За Хільдзіну дам трыццаць марак
Чырвонага золата я.
І вернага сына займееш,
Калі будзе згода твая».

Задумаўся конунг над гэтым
І доўга на ярла глядзеў:
«Што ж выкуп прымаю, дый сына
Заўжды я такога хацеў.

Маю абароніш краіну,
Бо процьмы ты варты сыноў —
Сюды болей вораг ніводны
Не ўздумае сунуцца зноў».

Тут Хілуге раптам з'явіўся
І конунга стаў падбіваць:
«За Хільдзіну выкуп я большы
Хоць зараз магу табе даць:

Усіх маіх коней з худобай,
Што могуць без стомы вазіць.
Усіх маіх коней з худобай,
Што могуць у плузе хадзіць».

Зірнуў на яго ярл Аркнейскі:
«Хай вырашыць справу двубой.
Пакуль буду жыць — не дазволю,
Каб Хільдзіна стала тваёй!»

***Ярл Аркнейскі
вярнуўся да Хільдзіны***

«Твой бацька быў згодны на выкуп,
Ды Хілуге ўсё сапсаваў.
Не быў бы я ярлам Аркнейскім,
Каб гэта яму дараваў».

А Хільдзіна гэтак казала,
І горкія слёзы цяклі:
«Я сэрцам сваім адчуваю —
Загінеш ты сёння ў баі».

Ды любую ярл не паслухаў —
Ён склікаў сваіх ваяроў,
Адданных і спраўных у сечах
Аркнеяў шляхетных сыноў.

І стаў рыхтавацца да бою.
Збіраўся народ пакрысе,
Падбегла да ярла радзіна,
Аркнейцы вяльможныя ўсе.

Тут Хільдзіна выйшла да бацькі,
За мілага стала прасіць:
«Няўжо ты славутага ярла
Дазволіш падступна забіць?!»

Пачуў гэта Хілуге брыдкі
(Хай Бог пакарае яго):
«Жывым ужо болей ніколі
Не ўбачыш ты ярла свайго!»

Тут раніў ён ярла смяротна,
На Хільдзіну кпліва зірнуў
І здэкліва голаў ягоны
У рукі дзяўчыны шпурнуў.

«Давай жа дамовімся, конунг:
Я з'еду адсюль назаўжды,
За гэта дачку аддасі мне,
А з ёю — пасаг залаты».

«Табе пачакаць давядзецца,
Дачку не магу адпусціць:
Спярша для мяне спадкаемца
Павінна яна нарадзіць».

Заплакала Хільдзіна горка,
Калі засталася адна.
Але перад самым вяселлем
Атруціла трункі яна.

Тут Хільдзіна выйшла да бацькі
І стала дазволу пытаць:
«Ці можна віно мне разносіць
І ў кубкі гасцям наліваць?»